

Marko Babić
MAJČINSTVO U LITURGIJI

UVOD

Dolikuje da pastoralno-liturgijski časopis u godini posvećenog majčinstvu posveti, barem jedan, prilog majčinstvu u kršćanskoj liturgiji. Govor o majčinstvu u liturgiji i pobožnosti Crkve nerazdvojno je povezan s mjestom i ulogom Blažene Djevice Marije u povijesti spasenja i u kršćanskom bogoslužju. Jer, Marija je dostojan uzorak pravoga majčinstva i ideal prave žene. Uz ulogu majčinstva Sina Božjega, Marija je pokazala svoju brigu i zauzetost za Isusove učenike nakon njegove smrti i uskrsnuća od mrtvih. Utemeljenost te zadaće nalazimo u Isusovim riječima upućenih majci s križa: „Ženo, evo ti sina!” te Ljubljenom učeniku: „Evo ti majke!” (Iv 19,26). A vremenski prvu duhovnu primjenu tih riječi u početcima Crkve susrećemo u vremenu između uskrsnuća i silaska Duha Svetoga na Pedeseticu. To su vrijeme prvi kršćani provodili „jednodušno postojani u molitvi zajedno s Marijom, Isusovom majkom, i braćom njegovom” (Dj 1,14).

Razmišljanje o tome i praktično ostvarivanje liturgijske uspomene uzrokovalo je ustanovljenje stalnih liturgijskih blagdana, stupnjevito različitih, te javno isticanje vjerovanja u Marijino majčinstvo svih Kristovih vjernika. Razmišljajući o otajstvu Kristova tijela i povezanosti Marije, Isusove majke s tim tijelom, sv. Augustin naglašava da je Marija „majka i udova Kristovih ... jer je ljubavlju sudjelovala da se u Crkvi rode vjernici, koji su udovi Glave”.

MARIJA MAJKA GLAVE I UDOVA

Prigodom zatvaranja trećeg zasjedanja Drugoga vatikanskog sabora, papa Pavao VI. o tome je rekao: „Na isti način na koji je božansko majčinstvo utemeljenje njezina posebna odnosa prema Kristu i njezine prisutnosti u djelu ljudskog spasenja koje je prije kraju Isus Krist, jednako je tako božansko materinstvo glavni

izvor odnosa između Marije i Crkve. A to stoga jer je Marija Majka Krista, koji u trenutku utjelovljenja u njezinu djevičanskom krilu postaje glava svojega otajstvena Tijela, Crkve. Marija je, nadalje, majka i vjernika i svih pastira, to jest cijele Crkve.”

Na misi kojom je zaključena treća sjednica Drugoga vatikanskoga sabora, 21. studenoga 1964. isti je Papa izjavio da je „presveta Marija Majka Crkve, tj. svega kršćanskoga naroda, i vjernika i pastira, koji je nazivaju ljubljenom majkom”. Taj je Marijin naslov upravo tom prigodom prvi put proglašen. U istom je govoru Pavao VI. potakao „sav kršćanski narod da tim slatkim imenom još više časti Bogorodicu”. U nagovoru 8. prosinca 1975. g., prigodom desete obljetnice završetka Drugoga vatikanskoga sabora, ponovio je istu misao: „Ako je Marija majka Kristova po tijelu, onda je ona i duhovna majka toga tijela kome i sama, na izvanredan način pripada kao kći i sestra.”

UVRŠTAVANJE U LITURGIJSKI KALENDAR

Potaknute riječima pape Pavla VI., mnoge su redovničke zajednice i pokrajinske Crkve počele štovati Blaženu Djevicu kao Majku Crkve i uvrštavati u svoje partikularne kalendare pod tim naslovom. U vrijeme slavljenja Godine pomirenja 1975. priređen je poseban obrazac misnog slavlja i uvršten u Rimski misal među zavjetne mise Blažene Djevice Marije. Na zamolbu kardinala Franje Kuharića, Kongregacija za bogoštovlje odobrila je 13. siječnja 1979. g. da se u svim biskupijama na teritoriju tadašnje Jugoslavije blagdan Marije Majke Crkve slavi u ponedjeljak po Duhovima. Time smo i mi Hrvati prethodili odluci pape Franje koji je 11. veljače 2018. g. odredio da ponedjeljak po Duhovima bude obvezatan spomendan Marije Majke Crkve za čitavu Crkvu rimskog obreda.

Time nije proglašen neki novi sadržaj kršćanskog vjerovanja, nego je samo jače naglašen jedan već ustaljen vid kršćanskog vjerovanja. Osobito je taj vid istican u liturgijskim obrascima na osminu Božića kada se kršćani „slaveći majčinstvo Djevice Marije, klanjaju njezinu sinu Kristu Gospodinu” (pozivnik na početku Časoslova toga dana).

Otajstvo utjelovljenja riječi Božje u Marijinu tijelu temelj je razmišljanja o mjestu i ulozi Blažene Djevice u vjerničkom štovanju. Razglabajući o tome, Augustin vjernički lucidno primjećuje da je Marija začela riječ Božju najprije mente (mišlju) pa

tek potom corpore (tjelesno). Teološko promišljanje i otajstveno produbljivanje proširit će to materinstvo na „sve koji riječ Božju slušaju i opslužuju” (Lk 11,28). To će Augustin sažeti u glasovitoj izreci *Christus totus* = cjeloviti Krist, Glava i udovi, tj. Krist proslavljeni i mi vjernici. Ona koja je majka glave, ujedno je i majka svih njegovih udova. Na njih će se primijeniti Isusove riječi iz Lukina evanđelja: „To su oni koji u plemenitu i dobru srcu slušaju Riječ, zadrže je i donose rod u ustrajnosti.” (Lk 8,15).

Sve su te misli lapidarno izražene u predslavlju mise „Marija slika i Majka Crkve”, gdje se, ispovijedajući svoju vjeru, obraćamo Bogu riječima: „Ona je tvoju Riječ neokaljana srca primila, u djevičanskom krilu začela i rodivši Krista u njemu njegovala početke Crkve. Ona je pod križem primila oporuku svoga Sina i sve ljude prihvatila za svoju djecu, koja se smrću Kristovom rađaju na nebeski život. Ona se pridružila molitvi apostola kad su čekali obećanog Duha i postala uzor Crkve koja se moli. Uznesena u nebesku slavu, ona majčinski ljubi Crkvu koja putuje svijetom prema domovini, dok ne svane slavni dan Gospodinova dolaska.”

DJECA DVIJU MAJKI

Crkva Kristova od svojih je početaka cijenila i nasljedovala Marijinu djelotvornu vjeru. To je Drugi vatikanski sabor izrazio u dogmatskoj Konstituciji o crkvi *Lumen Gentium* br. 64: „Crkva, promatrajući Marijinu otajstvenu svetost i nasljeđujući njezinu ljubav, te vjerno izvršavajući Očevu volju, po vjerno primljenoj Božjoj riječi, i sama postaje majkom; jer propovijedanjem i krštenjem rađa za nov i besmrtni život djecu začetu po Duhu Svetomu i od Boga rođenu.”

Crkva, dakle, postaje majkom time što nasljeđuje Mariju u djevičanskome materinstvu po vjeri, ljubavi, poslušnosti, po vjerno primljenoj Božjoj riječi. Marijino je materinstvo pravi predložak za sliku majke Crkve. Crkva je samo Marijina kopija.

Zbog toga se, s pravom, možemo zapitati kad govorimo da je Marija majka Crkve: Je li to samo slika ili stvarnost? U osmom poglavlju LG, gdje se raspravlja o mjestu i ulozi Blažene Djevice Marije u otajstvu Krista i Crkve, izbjegnuto je izraz Marija Majka Crkve. Komentirajući to, Otto Semmelroth piše: „Da bi se razjasnilo to što je Marija prozvana majka izvan svoga odnosa s Isusom, radi se o figurativnoj tvrdnji i usporedbi. Slike i sličnosti

uvijek vrijede samo pod određenim vidom gledanja i uvažavanja. Auktori nekih tekstova – rijetki i ne tako drevni – što Mariju nazivaju ‘Majkom Crkve’, uvijek su bili veoma određeni ... Mi možemo pristupiti promatranju Crkve s različitih polazišta. Već Augustin govori da Crkva igra ulogu majke i djece. Shvaćena u svojoj potpunosti, ona je majka, ukoliko je promatramo u zajednici pojedinaca u njezinu krilu, ona se poistovjećuje s djecom. Crkva kao postojeća zajednica spasenja je duhovna majka u čijem majčinskom krilu pojedini vjernici postaju djeca po sudjelovanju na Kristovu nadnaravnom životu.

Prema najdrevnijoj predaji oni postaju preporođeni na život milosti u takvu majčinskom krilu Crkve po krštenju. Tako promatrana, Crkva je duhovna majka vjernika. Pretpostavimo li da je u skladu s katoličkim pojmom Crkve promatrati je kao zajednicu koja postoji prije pojedinca, dok je protestantsko poimanje promatra prvenstveno kao zbir pojedinaca, uočavamo da mogu iskrsnuti poteškoće nazvati Mariju majkom Crkve ... Ako pak pod pojmom „Crkva” mislimo na jedinstvo mnogih pojedinaca – što nije nemoguće spojiti ni s katoličkim poimanjem, a nije posve neobičan ni u modernom okruženju, obilježeno individualističkim poimanjem spasenja – možemo Mariju nazivati i Majkom Crkve čije je materinstvo nesumnjivo duhovno.” (LThK, Das zweite vat. Konzil, t. 1, 338–340).

Marijino majčinstvo uvijek promatramo u povezanosti s Kristom i Crkvom. To je jedinstveno materinstvo u dvije faze. Zbog toga kažemo da smo djeca dviju majki i njih obje rađaju „čitava Krista”. Te su teološke ideje na osobit način razrađivali sv. Ambrozije i sv. Augustin, a dalje produbljivali srednjovjekovni teolozi i mistici. Tako sv. Beda Časni o tome veli: „Sve dosada i sve do svršetka vremena Gospodin se ne prestaje začinjati u Nazaretu i rađati u Betlehemu, jer svaki slušač koji ubere cvijet Riječi postaje kuća kruha (=Betlehem). Crkva dnevno začinje Krista vjerom u djevičanskom krilu; rađa ga krštenjem. Svaki dan nas začinje roditeljka Crkva Božja na djevičanski način snagom Duha Svetoga ... nasljedujući Mariju vazda djevicu, koja rodi djevičanski bez bolova.”

Sva ta teološka načela uzeta su kao temelj molitvenim obrascima za tri misna slavlja što su pod naslovom „Blažena Djevica Marija slika i majka Crkve” uvrštena u Zbirku misa o Blaženoj Djevici. Svaki od tih triju misnih obrazaca ističe i razvija pojedine događaje iz povijesti spasenja u kojima je Marija odigrala

zapaženu ulogu i omogućila su službeni molitveni izričaj vjere i poticaj za vjernički angažman. Osobito se to može primijeniti na majke i žene općenito.

VIŠESTRUKI I NERASKIDIVE VEZE

U prvom od triju predloženih misnih obrazaca istaknuta je povezanost Marije i Crkve što se očituje višestruko i neraskidivo. U ulaznoj pjesmi istaknuta je Marijina majčinska uloga koja okuplja svoju djecu, kao što je to činila u začetcima Crkve dok je zajedno s apostolima bila ustrajna u molitvi i iščekivanju silaska Duha Svetoga. Tako je već na početku Marija bila uzor moliteljica zajednici vjernika i svakome pojedinom vjerniku.

Taj prvi marijanski obrazac razrađuje četiri momenta povijesti spasenja: utjelovljenje riječi Božje, muku Kristovu, izlivanje Duha Svetoga i Marijinu proslava na nebesima nakon završetka ovozemaljskog života.

Kao i obično, osobito je vrijedno svratiti pozornost na misno predslavlje u kojemu zanosne pohvale Bogu započinju svečanim ispovijedanjem vjere da je Marija Riječ Božju neokaljana srca primila, u djevičanskom krilu začela, te rodivši Krista u njemu njegovala početke Crkve. Tu se naglašava postupan početak otajstvena nastajanja Crkve s čime je Marija tijesno povezana od samih početaka.

Muka Isusova doseže svoj vrhunac na Kalvariji gdje je Isus, Sin milosrdna Oca na križu svoju majku Mariju i nama dao za majku, svečano ističe zborna misna molitva u svome prvome, zazivnom dijelu. Istu će misao ponoviti predslavlje i pričesna pjesma, a predslavlje naglašava da je to oporuka njezina Sina u koju su uključena sva djeca što se po smrti Kristovoj rađaju za nebeski život. Po toj je oporuci Marija prihvatila sve ljude za svoju djecu.

Treći događaj u povijesti spasenja obrađen u ovome misnom obrascu izlivanje je Duha Svetoga na dan Pedesetnice čemu je prethodila žarka molitva apostolske zajednice kojoj su se pridružile pobožne žene te Marija, majka Isusova i braća njegova (Dj 1,14). To je tipičan uzorak konkretizacije Crkve moliteljice u kojoj Marija igra zapaženu ulogu. Zbog toga i svečani usklik u jednom od dvaju predloženih tekstova za pričesnu pjesmu: Blažena si, Marijo, puna mislosti, majko i djevice: ti svijetliš Crkvi kao uzor ljubavi, vjere i nade!

Vjera Crkve da je Marija, po završetku ovozemaljskog života, uznesena u nebesku slavu nije umanjila uvjerenje da ona i nadalje majčinski ljubi članove Crkve na putovanju prema domovini na nebesima sve dok ne svane slavni dan dolaska Gospodinova. To uvjerenje zorno prikazuje sv. Andrija Kretski, duhovni pisac iz 8. stoljeća, koji opisujući svoj duhovni zanos u molitvi spominje da mu je Bog udijelio milost da u snu dođe u raj. I tu susretne apostole, mnoge mučenike te poznate svece i svetice, ali Bogorodice nije ugledao. Začudoeno je pitao anđela pratitelja: A gdje je Ona? A anđeo mu odgovori: Ona je stalno dolje na zemlji i zauzima se za one koji su u potrebama.

UZOR KREPOSTI

Drugi misni obrazac na temu „Marija slika i majka Crkve” slavi Boga Oca, koji je svojom neizmjernom dobrotom ... Mariju dao djevici Crkvi kao uzor kreposti (ulazna, poredslovlje i priče-sna). Crkva Mariju promatra kao svoj najizvršnji dio bez ljage i bore (Ef 5,27), ali i kao putokaz kršćanima koji se trude rasti u svetosti i borbi protiv zla. U toj im borbi Marija svijetli kao uzor kreposti u zajednici Božjih odabranika.

Zanimljiv je popis kreposti u kojima Marija prednjači, a bogoslužje ih preporučuje: ljubav, vjera i nada, poniznost, molitva, duhovno prinošenje, pravo bogoslužje. Iz samoga popisa vidljivo je da su te vrline veoma suvremene i prikladne za preporuku svim kršćanima, osobito majkama. Bilo bi dobro u Godini majčinstva o tome češće govoriti i poticati na konkretna ostvarenja. Ovdje ćemo samo sažeto upozoriti na ono što se ističe u misnim obrascima.

Uzvišena ljubav (zborna) na prvom je mjestu. Sv. Ivan Teolog izjednačava Boga s ljubavlju, a u ovoj misi kršćani mole pomoć Božju za Crkvu da, poput Marije, bude poslušna zapovijedi ljubavi i to očituje u posvemašnjoj posveti Božjoj slavi i služenju ljudima. Upravo će time Crkva uspješno očitovati svim narodima otajstvo Božje ljubavi.

Vjera i nada s ljubavlju tvore glasovit trojst božanskih vrli-na. Djelotvorna ljubav moguća je jedino kad vjernik plamti žarom vjere i jača nadom buduće slave (popričesna). Za ostvarenje tako uzvišena dara potrebna je Božja pomoć za koju vjernici mole nakon što su pobožnom dušom primili otajstva tijela i krvi Sina Božjega (popričesna). Kao i obično u popričesnoj molitvi, molba

je upravljena Bogu za čitavu Crkvu koja sveudilj promatra blaženu Djevicu kao uzor kreposti.

Ovdje je potrebno nešto opširnije razložiti krepost nade i Mariju kao vrstan primjer kršćanske nade. Marija je majka nade jer je od nje rođen Isus Krist koji je nada naša (1 Tim 1,1). Zbog toga Mariju, s pravom, nazivamo i majkom nade. Ona koja je rodila Krista nadu našu, podržava i potiče nadu Kristove Crkve. Zbog toga joj se vjernici obraćaju kao uzroku naše radosti. A prava je radost plod vjere i nade čemu je Marija savršen uzor i pralik.

Marija se očitovala kao žena prave nade kad je povjerovala poruci Božjoj, iako nije do kraja znala kako će to biti. Time je postala uzor odgovora na Božji spasenjski poziv svakomu vjerniku. Ali i uzor vjerničkog iščekivanja potpuna ispunjenja Božjih obećanja. Marija je savršeno odgovorila na izazov iščekivane nade, njezina ispunjenja i ostvarenja. Suradujući žarkom ljubavlju u djelu spasenja, ona postaje duhovna majka svih živih.

Najveća poniznost (zborna) očitovana je u Mariji koja je i prozvana Ponizna Djevica. Jedino u takvoj poniznosti moguće je pravo odgovoriti izraženoj Božjoj volji i podvrgnuti se njegovim zapovijedima. Marija je to učinila na savršen način te misni obrasci preporučuju kršćanima da mole dar prave poniznosti i gledaju u Mariju uzor prave poslušnosti Bogu.

Ustrajna molitva bitna je označnica prve Crkve okupljene oko Marije. Ona koja je već bila ispunjena Duhom Svetim okuplja malobrojnu skupinu Isusovih sljedbenika na molitveno iščekivanje dara s neba. Time Marija postaje uzor ustrajne molitve u svakoj prigodi, osobito u vrijeme težih iskušenja.

Uzor pravoga bogoslužja očituje se u riječima i djelima što slijede molitvu. Marijine riječi i djela to potvrđuju, a predslavlje ove mise doziva nam to u pamet. Prije svega, Marija je slušateljica riječi Božje koju radosno prima, pohranjuje u srcu i o njoj razmišlja. Ona je moliteljica što pjesmom hvali Božje milosrđe, zagovara zaručnike na svadbi u Kani, jednostušno moli s apostolima i prvim Isusovim učenicima. Ona je djevica rodilja što rađa Sina Božjega, a pod križem postaje majkom naroda Novoga saveza. Ona je i prinositeljica koja u Hramu prinosi sina Prvorodenca, a pod križem pristaje uz njegovu potpunu žrtvu. Naposljetku, ona je budna djevica koja u vjeri strpljivo iščekuje uskrsnuće Zaručnika i izlijevanje Duha Svetoga.

Zbog svega toga vjernici se dive Mariji kao najodličnijem plodu otkupljenja, uzvisuje i u njoj s radošću promatra, kao u naj-

čistijoj slici, ono što Crkva želi biti i nada se da će biti (SC 103). Te misli prožimaju marijanske misne obrasce, osobito zbornu molitvu trećega obrasca u kojoj slavimo Božju dobrotu po kojoj nam je darovana blažena Djevica najizvrsniji plod otkupljenja ... i najčistija slika Crkve ... čisto zrcalo veličanstva Božjega (pričesna).

Marija je i riječima poticala na nasljedovanje svoga Sina. Znakovite su i poticajne njezine riječi poslužnicima na svadbi u Kani: „Učinite sve što vam rekne!” (Iv 2,5). Poticaj uključuje i duhovnu i materijalnu stranu. Poticaj je konkretnoj pomoći ljudima u nevolji, ali i poziv na gozbu s novim vinom kad dođe njegov čas. Svadba s novim vinom u euhristijskoj žrtvi hrani pravu vjeru, kao što je to lijepo izrazio Rupert iz Deutza (+ 1135.): „Nikada neće ponestati prave vjere u Kristovo utjelovljenje onima koji su djeca i sustolnici toga svadbenog stola. Heretici nisu djeca toga pira. Oni svoje slavlje slave drugdje, jer tamo nije Majka Isusova ... Samo ondje susrećemo slavlje prave nebeske gozbe gdje je prisutna i Isusova majka” (PL 169,285). To je na tragu davne otačke teološke misli o tijesnoj povezanosti utjelovljenja riječi Božje u Mariji i sakramentalnog rađanja svakoga vjernika.

U potvrdu te tvrdnje, Marialis cultus navodi dva značajna mjesta pisane kršćanske predaje. Prvi je navod iz 25. govora na Božić Leona Velikoga, pape: „Početak što ga uze u utrobi Djevice, postavi u krsno vrelo i dade vodi što bijaše poklonjeno majci. Ista sila Svevišnjega i osjenjenje Duha Svetoga koji učiniše da Marija rodi Spasitelja, omogućuje da voda preporuča vjernika.” Drugi je iz davne mozarapske liturgije: „Marija je nosila život u utrobi, Crkva u kupelji krsnoj. U udovima one Krist je dan, u vodama ove Krist je obučen.”

UMJESTO ZAKLJUČKA

U Godini majčinstva liturgija može najbolje dati svoj doprinos štjujući blaženu Djevicu Mariju i prikazujući je kao ideal žene i majke u koji se sve majke mogu ugledati i nastojati u životu težiti za ostvarenim idealom u životu i djelovanju svete Bogorodice. Osobito je to važno u odgoju duha zdrave pobožnosti koja je daleko od neplodne i prolazne osjećajnosti i isprazne lakovjernosti kojoj su često izložene majke i žene općenito.

Zbog toga kršćani mole Boga za čisto i poučljivo srce da mogu vjerno vršiti njegove zapovijedi, ljubiti Boga iznad svega i

pomagati braći u potrebama. Upravo nas je na takvu pobožnost potaknuo Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji o Crkvi „Lumen Gentium” br. 67: „Neka se vjernici sjete da prava pobožnost nije u neplodnom i prolaznom osjećaju ni u nekoj ispraznoj lakovjernosti, nego da proizlazi iz prave vjere, koja nas vodi do toga da priznajemo uzvišenost Majke Božje i da se potičemo na sinovsku ljubav prema Majci ali i na nasljedovanje njezinih kreposti.”